

De educatieve evolutie van de bibliotheek

Kinderen die meer lezen en vaker worden voorgelezen worden automatisch beter in taal. Een goed aanbod van boeken, frequent voorlezen en vrij lezen binnen kinderopvang, basisscholen en thuis kunnen dit bevorderen. Bibliotheken kunnen hierin een sleutelrol vervullen.

Vraag een wethouder welke doelgroep van de openbare bibliotheek het meest subsidiewaardig is, en het antwoord is 'kinderen'. Toch ging tot een aantal jaren geleden het grootste deel van de gemeentelijke subsidies naar het aanbod voor volwassenen. Dat is nu aan het veranderen. De bibliotheek manifesteert zich steeds meer als de motor achter de leesbevordering en werkt daarbij nauw samen met onderwijs en kinderopvang.

Bibliotheken en scholen kenden al een lange gezamenlijke geschiedenis. Vroeger was de inzet meestal incidenteel. Er werd bijna overal gewerkt met een aanbodmodel waarin scholen naar keuze producten, zoals boekenkisten, en activiteiten, zoals de Kinderboekenweek, konden afnemen van de openbare bibliotheek. De participatie van scholen was vaak sterk afhankelijk van toevallige relaties en het enthousiasme van een leerkracht.

De aanpak van nu gaat uit van een geïntegreerde strategie van openbare bibliotheek, school en kinderopvanginstelling. Dat dit aanslaat blijkt alleen al uit het feit dat bibliotheken op scholen en leeshoeken binnen kinderdagverblijven als paddenstoelen uit de grond schieten. Op dit moment worden per jaar ongeveer 110.000 ouders van baby's bereikt en nog heel veel meer kinderen in de leeftijd 0-12 via 800 kinderopvanglocaties en 2400 basisscholen. Die aantallen zullen naar verwachting blijven groeien.

Urgentie

De toegenomen aandacht van met name de landelijke overheid voor laaggeletterdheid en taalachterstanden heeft scholen en bibliotheken op een bijna organische manier bij elkaar gebracht. En wie de gegevens op Leesmonitor, nu en de *Ambitie-agenda 2015-2025* van de

landelijke Leescoalitie, een samenwerkingsverband tussen vijf landelijke instellingen die zich bezighouden met leesbevordering, beziet, begrijpt waarom wetenschappers en bestuurders werk willen maken van deze problematiek. 25 procent van de basisschoolleerlingen in groep 8 heeft een leesachterstand van twee schooljaren en bijna 14 procent van de 15-jarigen in Nederland is laaggeletterd en heeft grote moeite met het begrijpen van de schoolboeken. De omgeving maakt het kinderen ook niet gemakkelijk. Bijna 30 procent van de Nederlandse ouders met thuiswonende kinderen leest nooit voor. Een kwart van de ouders gaat nooit met zijn kinderen naar een bibliotheek of boekwinkel. Een groot aantal kinderen heeft thuis niet eens een boek. En niet alle scholen hebben een goede schoolbibliotheek of maken ruimte voor voorlezen en vrij lezen. Onderzoek naar →

het taalniveau van leidsters in de kinderopvang en de voor- en vroegschoolse educatie van de Universiteit van Amsterdam leert bovendien dat 40 procent van de pedagogisch medewerkers in de kinderopvang niet goed kan lezen en schrijven en dat bijna een kwart onder de noemer laaggeletterd valt (Droge et al. 2010).

Leesconsulent

Het is dus niet gek dat er naar een nieuwe, doeltreffende aanpak wordt gezocht. Bibliotheek 's-Hertogenbosch introduceerde in 2007 een strategie die gericht was op intensivering van de samenwerking met scholen en op grootschalige reallocatie van middelen. Aanleiding was de frustratie dat de bibliotheek vooral kinderen bereikte van toch al gemotiveerde, vaak hoger opgeleide ouders. Het resultaat van een intensieve discussie met maatschappelijke spelers en lokale bestuurders was de keuze om alle wijkvestigingen te sluiten en met de vrijkomende middelen op alle scholen een professioneel geoutilleerde schoolbibliotheek te openen. Op die manier kunnen alle schoolgaande kinderen in de basisschoolleeftijd worden bereikt.

Het uitgangspunt van de samenwerking tussen de bibliotheek en het basisonderwijs was het principe 'meer bereiken door jezelf te blijven': de school gaat over 'leren lezen' en de bibliotheek over 'leesplezier stimuleren via leuke boeken'. Door het inbrengen van een aantrekkelijke collectie boeken en de hulp van een leesconsulent wordt een beter leesklimaat gerealiseerd. Deze leesconsulent helpt leerkrachten bij het vinden van leesboeken die passen bij het curriculum van de school, de methodes en de thema's die op dat moment in de klassen worden behandeld. Ook geeft de consulent aan het team instructies over de manier waarop bijvoorbeeld effectief boek-introducties kunnen worden gegeven.

Op veel scholen is onder invloed van de leesconsulent het vrij lezen structureel ingevoerd. Al deze activiteiten leiden volgens de ervaringen van leerkrachten tot een *boost* in de taalontwikkeling en het leesplezier van kinderen.

Landelijke verspreiding

De ervaringen in 's-Hertogenbosch en elders zijn met het door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) gefinancierde programma Kunst van Lezen van Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB, nu Koninklijke Bibliotheek) naar een hoger plan getild en verspreid. Onderzoeken, congressen en brochures wijzen op het succes van ketensamenwerking bij leesbevordering op lokaal en regionaal niveau. Als onderdeel van de aanpak is een landelijke monitor ontwikkeld die de effecten van de projecten op schoolniveau toont. Het monitorinstrument, dat de gedragsveranderingen van leerlingen, leerkrachten en ouders inzichtelijk maakt, blijkt een groot succes. Het verschaft bibliotheken en scholen de nodige munitie in gesprekken met elkaar en met lokale bestuurders. Inmiddels zijn alle deelproducten samengebracht in een landelijke aanpak voor kinderopvanginstellingen (BoekStart in de kinderopvang) en basisscholen (de Bibliotheek *op school*), die onder dezelfde naam ook is doorontwikkeld voor het vmbo. Havo/vwo volgt dit jaar. Het gaat om een gezamenlijke strategische aanpak waarin structureel wordt gewerkt aan taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid, met duidelijke doelen en controle op resultaten.

Wetenschappelijk bewijs

De keuze voor een krachtige, landelijk geïnspireerde aanpak wordt daarnaast gemotiveerd door een groeiende wetenschappelijke bewijslast: kinderen die meer lezen en vaker worden voorgelezen worden automatisch beter in taal. Een goed aanbod van boeken in combinatie met frequent voorlezen en vrij lezen binnen kinderopvang, basisscholen en thuis kan van een kind een lezer maken. Aangetoond is dat een kind dat iedere dag een kwartier leest 1000 woorden per jaar kan leren. Dit is evenveel als het aantal woorden dat een kind jaarlijks leert in het regulier taalonderwijs. Deze overtuigende

Een kind dat iedere dag een kwartier leest, kan 1000 woorden per jaar leren

inzichten zoals in opdracht van Stichting Lezen samengebracht in de publicatie *Meer voorlezen, beter in taal* doen steeds meer bestuurders uit onderwijs en overheden ertoe overgaan om BoekStart en de Bibliotheek *op school* op te nemen in beleidskeuzes voor de komende jaren (Broekhof 2011). Naast de monitor de Bibliotheek *op school* (een vergelijkbare monitor BoekStart in de kinderopvang is in voorbereiding) is er ook een wetenschappelijk onderzoek gestart naar de effecten van BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Eind 2014 promoveerde Heleen van den Berg aan de Universiteit Leiden op haar onderzoek naar BoekStart voor baby's (Berg et al. 2015). In 2016 volgt een promotie van Thijs Nielen aan dezelfde universiteit op basis van zijn onderzoek naar de effecten van de aanpak van de Bibliotheek *op school*.

Nieuwe verhoudingen

De ervaringen laten de contouren zien van een nieuwe verhouding tussen landelijke partijen en lokale spelers. Landelijke, professionele en kwalitatief goede producten en diensten gaan daarin samen met maatwerk op lokale schaal. De kracht van lokale en regionale netwerken bepaalt hoe de landelijk uitgewerkte aanpak op lokaal niveau uitpakt. Dit vraagt om landelijke spelers met een uitgesproken visie. Een belangrijke les is dat de lokale praktijk niet ontvankelijk is voor blauwdrukken en kant-en-klare oplossingen. Niet voorschrijven, wel uitdagen.

De afgelopen drie jaar heeft een expertteam van Kunst van Lezen de bibliotheekdirecties en hun staf dan ook begeleid bij de invoering van de nieuwe aanpak. Dit kan niet los worden gezien van vaak meer radicale ingrepen in de bibliotheekorganisatie. Want het is moeilijk de benodigde middelen vrij te maken als de bestaande organisatie intact blijft. Maatwerk, overtuigingskracht en doorzettingsvermogen van de lokale spelers bepalen doorgaans de mate waarin de ambities ook kunnen worden waargemaakt.

We zijn er (dus) nog lang niet. Niet alleen zullen veel bibliotheken nog slagen moeten maken, ook zitten er grote gaten in het bouw- werk van leesbevordering en het bestrijden van taalachterstanden. De banden tussen gemeenten,

scholen, kinderopvang, bibliotheken, boek- handels, uitgevers, jeugdgezondheidszorg (JGZ), consultatiebureaus én ouders moeten worden aangehaald. Daarnaast zijn (structurele) investeringen in onderzoek en door overheden nodig. Bibliotheken vervullen hierin een sleutelrol. Wanneer zij zich meer gaan richten op kinderen en jongeren moeten onderwijs, kinderopvang en de gemeente dit mogelijk maken door inzet en financiën. Op landelijk niveau gaat het hier om OCW, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Op deze manier ontstaat er aan beide kanten behoefte aan en vraag naar ondersteuning, en daardoor een duurzamer partnerschap rond lezen. ●

Literatuur

- Ambitie-agenda Leescoalitie 2015-2025 (www.leescoalitie.nl)
- Berg, H. van den en A.G. Bus (2015) *BoekStart maakt baby's slimmer*. Delft: Eburon.
- Broekhof, K. (2011) *Meer voorlezen, beter in taal: effecten van voorlezen op de taalontwikkeling*. Amsterdam/Den Haag: Stichting Lezen/SIOB/Stichting de Bibliotheek.nl.
- Droge, S., E. Suijkerbuijk en F. Kuiken (2010) *Het taalniveau Nederlands van Amsterdamse leidsters in de kinderopvang en de voor- en vroegschoolse educatie*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Stichting Lezen (2014) *Feitenrelas Kunst van Lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Websites

- www.bibliotheekmonitor.nl bevat onderzoek naar de stand van zaken in de bibliotheeksector
- www.boekstart.nl voor ouders van baby's en peuters
- www.boekstartpro.nl voor professionals rond het jonge kind
- www.debibliotheekopschool.nl voor professionals uit de bibliotheek en het onderwijs, ingangen voor po en vo
- leescoalitie.nl bevat de ambities en activiteiten van het samenwerkingsverband tussen Stichting Lezen, CPNB, Stichting Lezen & Schrijven, SIOB en VOB
- www.leesmonitor.nu bevat onderzoek over (het belang van) lezen en leesgedrag
- www.leesplan.nl biedt kinderopvanginstellingen en scholen naast informatie over (na)scholing en leesprojecten handvatten om een leesplan op te stellen